

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาหลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อขจัดกิเลสในสามัญญผลสูตร” ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการคือ เพื่อศึกษาเนื้อหาหลักธรรมในสามัญญผลสูตร เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ใช้ขจัดกิเลสในสามัญญผลสูตร และเพื่อศึกษาหลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อขจัดกิเลส ที่ปรากฏในสามัญญผลสูตร การศึกษาเรื่องดังกล่าวมานี้เป็นวิธีการศึกษาเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจาก คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา คัมภีร์ปกรณ์วิเสส และได้ศึกษาเพิ่มเติมจาก เอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และหนังสือตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาแล้วจึงนำมาเรียบเรียง บรรยายเชิงพรรณนา ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้คือ

๑. ๓๔๖๔๕๖๗๘๙

๑. ๓๔๖๔๕๖๗๘๙๐๑๒๓๔๕๖๗๘๙๐

สามัญญผลสูตร คือ ผลหรืออานิสงส์ของความเป็นสมณะ หรือผลดีของการเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ครองชีวิตเป็นนักบวชที่บริบูรณ์บริสุทธิ์อย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนานั้นย่อมได้รับอานิสงส์มากมายนานัปการ ซึ่งเป้าหมายของสามัญญผลไม่เพียงเพื่อเป้าหมายระดับต้นหรือระดับกลาง คือ การดำเนินชีวิตของตนอย่างมีความสุขในความเป็นบรรพชิต หรือการพัฒนาจิตใจของตนให้สูงขึ้นเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วด้วยการ สรรวมในพระปาฏิโมกข์ ปฏิบัติตามศีลในระดับต่าง ๆ สรรวมอินทรีย์ มีความสันโดษเท่านั้น หากแต่สามัญญผลสูตรยังมีเป้าหมายระดับสูง ซึ่งเป็นเป้าหมายเพื่อมุ่งสู่การหลุดพ้น เพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดและเป็นคุณวิเศษยิ่งของพระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่ใช้ขจัดกิเลสในสามัญญผลสูตร พบว่ากิเลสแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ซึ่งแต่ละชั้นมีความร้ายแรงต่างกัน กิเลส ๓ ชนิดนี้ คือ

กิเลสอย่างหยาบ (วิตกกัมมกิเลส) เป็นกิเลสที่แสดงออกมาทางกายและทางวาจา เป็นกายทุจริตบ้าง วาจาทุจริตบ้าง ก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนและสังคมได้มาก จึงชื่อว่าหยาบเพราะเป็นของบาปน่ารังเกียจ น่าเกลียด ทำลายล้างได้มากและเห็นได้ง่าย ที่แสดงออกมาทางกายก็เป็นการ

ทรงแสดงศีลและแนวทางปฏิบัติตามพระอริยวินัยของความเป็นสมณะตามสามัญญผลสูตร เพื่อเป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างหยาบ เริ่มจากการถึงพร้อมด้วยศีล หมายถึง เป็นผู้มียศศีลสมบูรณ์ ซึ่งในสามัญญผลสูตรนี้ หมายถึงความเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ๓ อย่าง คือ จุฬศีล มัชฌิมศีล และมहाศีล รวมเรียกว่า การสำรวมในพระปาติโมกข์ ควบคู่ไปกับหลักปฏิบัติ อินทรีย์สังวร สติสัมปชัญญะ และความสันโดษ

อินทรีย์สังวร หมายถึง การสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้าย ในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ระวังไม่ให้กิเลสครอบงำใจ ในเวลารับรู้อารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง ๖

หลักการปฏิบัติวิปัสสนากาวานาเพื่อขจัดกิเลส ที่ปรากฏในสามัญญผลสูตร มีการปฏิบัติต่าง ๆ ดังนี้

สติสัมปชัญญะ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับทุก ๆ คน ผู้ที่ย่อหย่อนในธรรมข้อนี้ นอกจากตนเองจะประสบความล้มเหลว ขาดความยกย่องนับถือจากผู้อื่นแล้ว ยังทำลายชื่อเสียงเกียรติคุณของสังคมส่วนรวมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นพระภิกษุด้วยแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสถาบันศาสนาทีเดียว ทั้งนี้เพราะพระภิกษุเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของฆราวาสโดยทั่วไป นอกจากนี้ในการฝึกฝนในเรื่องสตินี้จึงเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาปัญญา ซึ่งสัมปชัญญะ หรือ ปัญญา ก็คือ ความรู้ความเข้าใจตระหนักชัดต่อสิ่งที่สติกำหนดไว้แล้วปฏิบัติให้บรรลุถึงจุดที่มุ่งหมายไว้ พร้อมทั้งปฏิบัติไม่เกิดความหลงหรือความเข้าใจผิดใด ๆ ขึ้นมาในกรณีนั้น ๆ

ความสันโดษ คือ ความยินดีในของของตน พอใจด้วยปัจจัย ๔ คือ ผ่านุ่งห่ม อาหาร ที่นอน ที่นั่ง และยา ตามมีตามได้ การมีความสุขความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร

ทรงแสดงสมาธิเพื่อเป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างกลาง สมาธิในที่นี้ได้จากการปฏิบัติ สมถกรรมฐาน

สมถะ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิในทฤษฎีหรืออินทรีย์คือ สมาธิ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมถกรรมฐานเป็นวิธีการฝึกจิตเพื่อให้มีความสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ หลักการของสมถะคือ กำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรียกว่าอารมณ์ ให้แน่วแน่มั่นจิตน้อมตั้งอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งเดียว เรียกว่า จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง หรือจิตมีอารมณ์อันเดียว ความแน่วแน่มั่นหรือตั้งมั่นของจิตนี้เรียกว่า สมาธิ เมื่อสมาธิแนบสนิทเต็มที่แล้ว ก็เกิดภาวะจิตที่ เรียกว่า ฌาน ซึ่งแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ระดับที่กำหนดเอารูปธรรมเป็นอารมณ์ เรียกว่ารูปฌานหรือเรียกง่าย ๆ ว่า ฌานมี ๔ ชั้น

วิธีสำหรับฝึกจิตให้สงบ ภาวะที่จิตสงบอันเกิดจากการเจริญสมณะกัมมัฏฐาน ไม่ว่าจะได้อสมาธิในระดับใดก็ตามก็ถือว่าได้อสมาธิแล้ว เหตุที่ต้องฝึกจิตให้เกิดสมาธิ เพราะว่า โดยธรรมชาติปุณฺณมกฺกจะถูกกิเลสทำให้จิตไม่สงบเสมอ การที่จิตไม่สงบนั้น เป็นเพราะจิตถูกนิวรณ์ ๕ ชนิด เข้าครอบงำ เมื่อมนุษย์ถูกกิเลสเหล่านี้ครอบงำแล้วจิตก็จะแกว่งไปตามอำนาจกิเลส ไม่สามารถทรงตัวอยู่ในความ นิ่งสงบได้ จริงอยู่ การที่จิตจะเป็นกลาง หยุตฺตํ ไม่ไหลเวียนไปตามอำนาจของกิเลส เป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาสอนว่า การที่จะเอาชนะกิเลสเหล่านี้ได้ ต้องเปิดโอกาสให้ตนเองได้พัฒนาสมาธิ จึงจะสามารถ ระงับกิเลสเหล่านี้ให้ลดลงโดยลำดับได้

วิปัสสนากรรมฐาน

ทรงแสดงปัญญาเพื่อเป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างละเอียด อันหมายถึงการเจริญวิปัสสนาภาวนา

วิปัสสนา คือ การกระทำอันเป็นที่ตั้งแห่งการเห็นแจ้งในชั้น ๕ หรือรูปและนามที่ปรากฏทางทวารทั้ง ๖ โดยความเป็นพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ อนัตตา ความไม่เป็นไปตามอำนาจบังคับบัญชาของใคร องค์ธรรม ได้แก่ ปัญญา เจตสิก ปัญญาที่รู้เห็นอย่างนี้จึงจะเรียกว่า “วิปัสสนา” การเจริญภาวนานั้นเป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุด และยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้ คำว่า “วิปัสสนา” เป็นเครื่องกำหนดอาการ คือ ไตรลักษณ์ เรียกว่า อธิปัญญา เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์ เป็นไปเพื่อได้มาซึ่งมรรคปัญญา อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์

การเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดปัญญา ปัญญาที่รู้แจ้งในสมมติบัญญัติ และปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงโดยปรมาตฺถ์ ในการกำหนดพิจารณา rūp นาม ชั้น ๕ อันปรากฏอยู่ในชั้น ๕ ซึ่งเป็นหนทางให้ผู้ปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือทางกาย เวทนา จิต และธรรม และสิ่งที่สำคัญในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้วิธีในการปรับอินทรีย์ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ตามสภาวะธรรม เพื่อให้เกิดความเห็นแจ้งและตามความเป็นจริง ซึ่งสภาวะธรรมตามที่ปรากฏ จนสามารถหยั่งรู้ถึงความเปลี่ยนแปลง แปรปรวนไปของรูปนามหรือชั้น ๕ ว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อันไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ตัวตน เรา เขา จนเกิดปัญญาดูแล สามารถกำจัดเสียซึ่งอภิชฌาและโทมนัส ตัณหาอุปาทาน อันทำให้เกิดในภพใหม่เป็นผู้ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร ๆ ด้วยปฏิบัติ คือ อริยมรรค อันเป็นเป้าหมายชั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา นี่คือนวาทแห่งการปฏิบัติเพื่อการขจัดอัสวักกิเลสได้โดยเด็ดขาด คือหนทางสู่มรรค ผล นิพพานนั่นเอง

๑๐. อรรถาธิบาย

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย คือ สามัญญผลสูตรเป็นบทสรุปหลักการและวิธีการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ยิ่งสูตรหนึ่ง เพราะสามารถสะท้อนภาพรวมแห่ง “เหตุ” และ “ผล” อันเป็นหัวใจคำสอนในพระพุทธศาสนาออกมาได้อย่างชัดเจน สามัญญผลสูตรจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักการศาสนารวมถึงพระภิกษุทั้งหลาย เพราะเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานแห่งการครองตนในฐานะสงฆ์ ที่สามารถใช้เป็นแม่บทในการบริหารการศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น ยิ่งกว่านั้นผู้ที่มีความเข้าใจสามัญญผลสูตรอย่างถ่องแท้ย่อมจะสามารถอธิบายหลักการและวิธีการสำคัญในพระพุทธศาสนา ให้ผู้ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการปฏิบัติในอันที่ส่งผลให้พระภิกษุและบุคคลอื่นเข้าถึง มรรค ผล นิพพาน ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาที่มีเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น จึงควรใช้พระสูตรนี้เป็นพื้นฐานในการสั่งสอนอบรม และยังสามารถใช้เป็นเครื่องตรวจสอบการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุเอง และพระนวกะผู้อยู่ในความดูแลของพระเถระ หรือพระอธิการทั้งหลาย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งต่อไป

สำหรับท่านที่ต้องการศึกษาวิจัยเพื่อต่อยอดจากการศึกษาหลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อขจัดกิเลสในสามัญญผลสูตรนี้ ผู้วิจัยขอเสนอหัวข้อในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งต่อไป คือ

๑. ศึกษาการเจริญอินทริยสังวร ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา
๒. ศึกษาแนวทางการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมในสามัญญผลสูตร
๓. ศึกษาเปรียบเทียบสามัญญผลสูตรในคัมภีร์เถรวาทและมหายาน